

механізмів, спрямованих на створення належних умов виникнення й реалізації прав торгівця цінними паперами у правовідносинах, що виникають на фондовому ринку, зокрема, правовідносин між торгівцем цінними паперами як посередником та його клієнтом, а також їх захист у випадку оспо-

рювання, невизнання або порушення іншими учасниками правовідносин. Системного елементу надає взаємозв'язок крізь призму стадій динаміки правовідносин – виникнення правового статусу, здійснення діяльності та її припинення (виходу торгівця з ринку цінних паперів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крисань Т.Є. Співвідношення понять «юридичні гарантії» та «гарантії як спосіб забезпечення зобов'язань» / Т.Є. Крисань // Бюл. М-ва юстиції України. – 2013. – № 3(137). – С. 50–55.
2. Крисань Т.Є. Теоретико-правова характеристика категорії «юридична гарантія»: загальнотеоретичний аналіз / Т.Є. Крисань // Часопис цивілістики. – 2013. – Вип. 14. – С. 51–54.
3. Крисань Т.Є. Інститут юридичних гарантій цивільних прав: створення сучасної концепції / Т.Є. Крисань // Митна справа. – 2013. – № 1(85). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 164–168.
4. Слома В.М. Види гарантій у цивільному праві / В.М. Слома // Університетські наук. записки. – 2008. – № 3(27). – С. 87–89.
5. Коваль В.М. Застосування принципів права, дія яких поширюється на майнові відносини у сфері господарювання / В.М. Коваль // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 335–340.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (з наступними змінами).
7. Господарський кодекс України : за станом на 01 липня 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України – 2003. – № 18. – Ст. 144.
8. Віхров О.П. Організаційно-господарські зобов'язання з державної реєстрації суб'єкта господарювання / О.П. Віхров // Університетські наук. записки. – 2011. – № 1(37). – С. 170–175.
9. Бочкова І.І. Деякі теоретичні та практичні аспекти державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності / І.І. Бочкова // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 131–135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11biicpd.pdf>.
10. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02 березня 2015 р. № 222-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158 (зі змінами).
11. Звонарьова Ю.В. Принципи фінансово-правового регулювання обігу цінних паперів / Ю.В. Звонарьова // Університетські наук. записки. – 2009. – № 4 (32). – С. 180–187.
12. Цивільний кодекс України : за станом на 01 липня 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356 (зі змінами).
13. Беззубов Д.О. Правова безпека підприємництва в Україні / Д.О. Беззубов // Бюл. М-ва юстиції України. – 2014. – № 6(152). – С. 108–115.
14. Мумладзе І.М. Право суб'єктів підприємництва на захист при проведенні державного контролю за їх діяльністю / І.М. Мумладзе // Університетські наук. записки. – 2005. – № 3(15). – С. 170–174.

УДК 346.91

ПОКАЗАННЯ СВІДКА В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ: ВКОТРЕ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОНОВЛЕННЯ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ

WITNESS IN THE ECONOMIC PROCESS: ONCE AGAIN THE NEED FOR UPDATING OF EVIDENCE

Лютіков П.С.,

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету*

Краснова К.В.,

*слухач магістратури
Запорізького національного університету*

У статті подається узагальнена теоретична характеристика показань свідка як нового джерела доказування в господарському процесі, поєднана з аналізом зразків перспективного нормотворення та зарубіжного досвіду в аспекті нормативної регламентації інституту свідка в господарському судочинстві. Авторами підкреслюється необхідність нормативної фіксації показань свідка як окремого способу доказування під час розгляду справи за правилами господарського процесу.

Ключові слова: господарський процес, докази, доказування, свідок, показання.

В статье дается обобщенная теоретическая характеристика показаний свидетеля как нового источника доказывания в хозяйственном процессе, соединенная с анализом образцов перспективного нормотворчества и зарубежного опыта в аспекте нормативной регламентации института свидетеля в хозяйственном судопроизводстве. Авторами подчеркивается необходимость нормативной фиксации показаний свидетеля как отдельного способа доказывания при рассмотрении дела по правилам хозяйственного процесса.

Ключевые слова: хозяйственный процесс, доказательство, доказывание, свидетель, показание.

The article deals with theoretical description of witness testimony as a new source of evidence in the economic process, combined with the analysis of samples prospective rulemaking and international experience in terms of normative regulation witness in economic institute legal proceedings. The authors emphasize the need for standardized fixing the testimony of a witness as a separate mode of proof in the proceedings under the rules of the economic process.

Key words: commercial litigation, evidence, proof, witness testimony.

Постановка проблеми. Укладення Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом (далі – ЄС) має значно прискорити процес гармонізації національного законодавства України до європейських правових норм. Одною з форм такої гармонізації, безумовно, виступає адаптація законодавства. У цьому контексті важливо відмітити, що адаптивні процеси мають охопити всі, без перебільшення, галузі вітчизняного законодавства. Така адаптація передбачає уніфікацію, оновлення та реформування також і господарсько-процесуального нормативно-правового масиву. Уже достатньо тривалий час у науковому середовищі, колі юристів-практиків обговорюється питання якомога скорішого реформування господарського судочинства, оскільки прийнятий ще в 1991 р. і нині чинний Господарсько-процесуальний кодекс України (далі – ГПК України), на жаль, уже не відповідає вимогам часу, а численні зміни та доповнення докорінно не вирішують цю ситуацію на краще.

Справедливим буде зазначити, що певна законотвора діяльність на цьому шляху здійснювалась, що знайшло віддзеркалення в підготовці чотирьох проектів нового ГПК України. Умовно першим кроком на шляху системного реформування господарсько-процесуального законодавства можна назвати проект ГПК України за реєстраційним номером № 4157 від 15 вересня 2003 р. Незабаром, 26 вересня 2003 р., було внесено другий проект ГПК України (№ 4157-1) як альтернативний. Натомість 12 лютого 2004 р. Кабінетом Міністрів України було внесено на розгляд парламенту урядовий проект ГПК України за реєстраційним номером № 4157-2, який був доопрацьований з урахуванням новел нового Цивільного процесуального кодексу України. Справедливим буде зазначити, що останній, згідно з висновком Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, за своїм змістом майже повністю збігається з однойменним проектом за № 4157-1 від 26 вересня 2003 р., а головна відмінність проекту № 4157-2 від свого «попередника» полягає у включенні до проекту № 4157-2 глави 28 «Продовження строку адміністративного арешту активів платника податків», якої немає в проекті № 4157-1 (Висновок Головного Управління № 16/3-1942 від 16 грудня 2003 р.). Верховною Радою України 29 червня 2004 р. в першому читанні було схвалено урядовий проект ГПК України, проте, на жаль, остаточного прийняття вказаного акта так і не відбулось. Востаннє на офіційному законодавчому рівні про необхідність прийняття нового ГПК України акцентувалась увага на 2 сесії IV скликання Верховної Ради України 6 березня 2008 р.

Спільною метою всіх цих законопроектів є підвищення ефективності судового захисту в господарському судочинстві. Оновлення засобів правового захисту в проектах нового ГПК України не оминуло

як інститут доказів, так і процес доказування. Аналізуючи перспективи законодавчої ініціативи, треба відзначити, що новації безпосередньо пов'язані з введенням та закріпленням правового статусу «свідка» як учасника судового процесу та визначення правової природи показань свідка як засобу доказування.

Стан дослідження. На сьогодні правова природа «свідка» була об'єктом публікацій та науково-аналітичного дослідження для незначної кількості вчених. Так, деякі питання ролі доказів та доказування в господарському процесі зустрічаються в працях Т. Абової, С. Боннера, О. Бабанко, І. Гуменної, П. Карпечкіна, Р. Марченко, В. Молчанова, Д. Притики, В. Сухоноса, М. Треушнікова, К. Юдельсона та інших.

Проте, на жаль, питання свідка як джерела доказів у господарському судочинстві у своїх працях указані науковці торкалися лише фрагментарно. Окремо слід відзначити лише роботи Т. Степанової, яка в рамках своїх досліджень висвітлила свідка як джерело доказів та розкрила специфіку й перспективу запровадження цього виду засобів доказування.

Зокрема, у науковому дослідженні Т. Степанової в аспекті цієї теми вдало підкреслено результати аналізу, проведеного Е. Салогубовою, яка дійшла висновку, що внаслідок свого нейтрального положення людина здатна об'єктивно й правильно засвідчити події та факти, їх дійсний перебіг. Науковець наголошує, що саме тому іноді для повноти доказування необхідно звернутися «за допомогою» до свідка, але, на жаль, у чинному ГПК України немає положень щодо можливості участі в господарському процесі такого джерела доказів [1].

Метою статті є загальнотеоретична характеристика показань свідка як нового джерела доказування в господарському процесі, поєднана з аналізом зразків перспективного нормотворення та зарубіжного досвіду в аспекті нормативної регламентації інституту свідка в господарському судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 129 Конституції України однією з ключових засад судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості. Загальновідомо, що докази – це сукупність матеріалів, відомостей та фактів, що виступають предметом судового розгляду та на підставі клопотання сторін, інших учасників розгляду справи або за ініціативи суду стають об'єктом судового аналізу, побудованого на правилах логіки, нормах матеріального й процесуального права, та в подальшому стануть складовим елементом мотивувальної частини судового рішення в справі.

Оцінка доказів, на думку П. Карпечкіна, пронизує всі стадії судового доказування та становить собою діяльність щодо визначення якостей (властивостей) доказів у процесі розгляду господарських справ [2]. Показання свідка є специфічною інформаційно-пра-

вовою категорією доказового аналізу, внутрішній зміст якого балансує на індивідуальному факторі сприйняття обставин справи безпосередньо особою та інформації, що дійсно мала місце.

Серед авторів, які зверталися до узагальнення окремих аспектів порушеної проблематики, відсутня єдність у трактуванні поняття «показання свідка». Так, Р. Марченко характеризує показання свідка як сукупність фактичних даних, що можуть підтвердити позовні вимоги або заперечити проти позову чи спростувати їх, а також мають інше процесуальне значення [3]. Іншу думку можна знайти й на сторінках наукової публікації Г. Лисенко. Вона, наприклад, зазначає, що показання свідків – це насамперед повідомлення суду відомостей про факти, які мають значення для справи, що розглядається, а також відомостей, які сприйняті ним особисто чи повідомлені йому. Оскільки свідок володіє особистими знаннями про обставини справи, які отримані ним, як правило, шляхом особистого спостереження, то він є доволі часто незамінним джерелом у процесі доказування [4].

Причини й умови відсутності урегульованості інституту свідка як засобу доказування в господарському процесі передусім, як правильно вказує І. Гуменна, пов'язані із часовим чинником. Законодавець притримується позиції, що господарський процес має бути чітко формалізований, суто документарний, а запровадження інституту свідків лише надасть можливість недобросовісним сторонам затягувати і так тривалий процес судового розгляду.

На нашу думку, другий чинник пов'язаний із «пріоритетом» та інертним станом письмових видів доказів у господарському судочинстві. Усі види доказів, які законодавець закріпив у положеннях ст. 50 ГПК України, поділяються, по-перше, на письмові/речові докази та висновки судових експертів, по-друге, на пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, тобто усні докази. Хоча в поєднанні із зазначеною цитованою нормою допускається, що «у необхідних випадках на вимогу суду» можливе фіксування пояснень осіб у письмовій формі. Однак, узагальнюючи аналіз розділу V ГПК України, можна виділити два проблемних аспекти. Перший пов'язаний із відсутністю жодної статті, яка б закріплювала процесуальний порядок використання усних доказів у господарському процесі, другий – з неврегульованістю питання, у яких саме «необхідних випадках» доцільно використовувати саме таку альтернативу усних доказів.

З приводу цієї позиції можна навести й міркування Т. Степанової, яка говорить про те, що господарські суди, як правило, не вимагають і не використовують письмових пояснень посадових осіб (у контексті аналізу листа Вищого арбітражного суду України № 01-8/1530 від 24 грудня 1992 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з недостачами продовольчих товарів при поставках і перевозках»), які брали участь у відвантаженні або прийманні товарів, не практикують й опитування їх у засіданні.

Як уже зазначалось вище, у перспективному кодифікованому господарсько-процесуальному законодавстві питання правового статусу свідка й ролі їх показань для справи знайшли своє відображення та виокремленні в самостійні розділи в чотирьох останніх перелічених проектах ГПК України.

Зокрема, у ст. 63 Проекту ГПК України № 4157-2 наголошується, що свідком може бути кожна особа, якій відомі будь-які обставини (факти), що стосуються справи. Особа може бути допитана як свідок за письмовим обґрунтованим клопотанням сторони, у якому зазначається, стосовно підтвердження яких обставин необхідні показання свідка. Особа може бути допитана як свідок за ініціативою суду, якщо вона брала участь у складанні документа, який є письмовим доказом у справі.

Свідок зобов'язаний з'явитися до господарського суду у визначений час, дати правдиві показання про відомі йому обставини (факти). У разі неможливості явки за викликом господарського суду свідок зобов'язаний завчасно повідомити про це суд. За злісне ухилення від явки до господарського суду свідок несе адміністративну відповідальність, а за дачу завідомо неправдивих показань або за відмову від дачі показань із непередбачених законом підстав – кримінальну відповідальність.

Свідок має право давати показання рідною мовою або мовою, якою він вільно володіє, користуватися письмовими нотатками, відмовлятися від дачі показань в установлених законом випадках, а також на відшкодування витрат, пов'язаних із викликом для дачі показань. Порядок відшкодування цих витрат та виплати грошової компенсації встановлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до ГПК України. Свідок зобов'язаний добросовісно користуватися належними йому процесуальними правами та неухильно виконувати процесуальні обов'язки. За недобросовісне використання прав та невиконання обов'язків свідок несе відповідальність, передбачену ГПК України.

При цьому в розділі «Докази» проекту ГПК України міститься ст. 80 «Показання свідка», яка визначає правила та умови використання як доказів відомостей, одержаних від свідка, а також підкреслюється, що не визнаються доказами відомості, повідомлені свідком, якщо він не може вказати джерело своєї поінформованості [5].

Якщо проаналізувати запропоновані законодавцем нормативні конструкції, що закріплюють інститут свідка в господарському судочинстві, то в цілому варто схвально оцінити їх зміст. При цьому в процесі законотворчої діяльності корисним є звернення до відповідного зарубіжного досвіду. На цьому, власне, також наголошує І. Гуменна, яка, розглядаючи проблемні аспекти цієї теми, звернулася до дослідження практичних результатів участі свідка в господарському процесі низки пострадянських держав, таких як, наприклад, Російська Федерація [7].

Арбітражний процесуальний кодекс Російської Федерації від 24 липня 2002 р. (далі – АПК РФ) у ст. 56 закріплює правовий статус свідка, а в ст. 88

безпосередньо йдеться про показання свідків як різновид доказів у справі. Відповідно до положень АПК РФ свідком визнається особа, яка оперує відомостями про фактичні обставини, які мають значення для розгляду справи. Свідок належить до осіб, які сприяють здійсненню правосуддя, а тому він не повинен мати матеріально-правову чи процесуально-правову заінтересованість у справі, а лише давати об'єктивні показання. Ініціатором виклику свідка може бути як суд, так і особа, яка бере участь у справі. Відповідно, свідок зобов'язаний за викликом арбітражного суду з'явитись до суду та повідомити відомості по суті справи, яка розглядається, відповіді на інші додаткові запитання суду та осіб, що беруть участь у справі [1].

Проте, враховуючи останні зовнішньополітичні чинники, більш актуальним є звернення уваги на досвід деяких європейських держав. Так, наприклад, у Процесуальному кодексі арбітражного суду Литовської Республіки від 31 грудня 2012 р. (далі – ПКАС Литви) теж закріплюється інститут свідка. Згідно зі ст. 39 ПКАС Литви сторони вправі заявити в арбітражний суд клопотання про опитування свідків. Арбітражний суд встановлює час, місце та спосіб опитування свідків. Сторона, що викликає свідків, зобов'язана в письмовій формі повідомити арбітражному суду та другій стороні відомості про запрошеного свідка: ім'я, прізвище, адресу місця проживання, відомі свідку обставини, у зв'язку з якими він викликається для дачі показань, а також указати мову, якою свідок буде давати свідчення. Під час розгляду справи в порядку усного процесу сторона, що викликає свідка, зобов'язана не пізніше ніж за 15 днів до засідання проінформувати арбітражний суд про намір викликати на опитування свідка. Показання свідків можуть бути також викладені в письмовій формі та підтверджені його підписом. Приймавши рішення опитати свідків у письмовій формі, арбітражний суд у письмовій формі сповіщає свідків про терміни, протягом яких вони повинні представити відповіді на поставлені запитання. У разі неявки свідка на розгляд або його відмови дати свідчення, у тому числі й у письмовій формі, арбітражний суд може дозволити стороні, що викликає свідка, у встановлений термін звернутися до Вільнюського окружного суду з клопотанням про опитування свідка в порядку, встановленому Цивільно-процесуальним кодексом та ПКАС Литви. На час опитування свідка в суді арбітражний суд може призупинити розгляд або відкласти його.

Натомість у Федеративній Республіці Німеччина (далі – ФРН), на відміну від України, немає поділу на цивільні та господарські суди. Цивільний процес пе-

редбачає особливості розгляду так званих комерційних спорів, але вони розглядаються в рамках принципів єдиного процесу – цивільного. Традиційний для українських правників зміст справ, підвідомчих господарським судам України, у ФРН розглядається відповідно до «Регламенту ЄС про компетенцію судів, визнання і виконання судових рішень у цивільно-правових та торгівельно-правових спорах» та Цивільно-процесуального кодексу Німеччини (далі – ЦПК ФРН).

Питання допустимості використання певних видів доказів сторонами під час розгляду спору в арбітражі встановлюється ст. ст. 24–26 Закону «Про арбітраж» Швецького Королівства 1999 р. Цей закон, хоча й не наводить переліку тих доказів, які можуть бути подані сторонами з метою зміцнення своїх доводів та позицій, однак, ґрунтуючись на аналізі норм ст. 26 Закону «Про арбітраж», якщо сторона вимагає, щоб свідок чи експерт дали свідчення під присягою або щоб інша була опитана під умовою говорити правду, така сторона після отримання згоди арбітрів вправі звернутися в районний суд із відповідним клопотанням, таким чином арбітражний процес допускає участь цієї особи.

При цьому шведські дослідники вказують на обмеженість арбітражу в праві прийому доказів «із чужих слів», однак склад арбітражу (як і у всіх інших питаннях) вправі самостійно визначити їх доказову силу. Так, наприклад, якщо є свідок, який може дати показання про ті ж факти, керуючись власним досвідом, то показанням такого свідка віддається перевага.

Висновки. На підставі викладеного можна резюмувати, що існуюча система засобів доказування в ГПК України, як і господарський процес у цілому, вимагає своєї реформи. Не дивлячись на те, що ст. ст. 22, 32 чинного ГПК України від 6 листопада 1991 р. не передбачають право сторін використовувати цей вид доказу, еволюція засобів доказування в господарському судочинстві вимагає більш чіткої та оновленої їх фіксації. Практика господарського судочинства продемонструвала необхідність розширення засобів доказування за рахунок показань свідка, оскільки вбачається, що дослідження саме таких свідчень в окремих випадках може сприяти встановленню об'єктивної істини в справі та забезпечити повноту та всебічність розгляду справи. При цьому положення відомих проектів ГПК України в частині визначення процесуального статусу свідка та умов допустимості використання показань свідка вимагають уточнень. Зокрема, корисним у такому разі може стати досвід окремих європейських держав, таких як Литовська Республіка та ФРН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арбітражний процесуальний кодекс Російської Федерації від 24 липня 2002 р. № 95-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/popular/apkrf/9_7.html#p650.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1999 р. № 1798-XII (редакція станом на 28 березня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
3. Господарсько-процесуальний кодекс України : проект від 15 вересня 2003 р. № 4157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4157&skl=5.
4. Господарсько-процесуальний кодекс України : проект від 26 вересня 2003 р. № 4157-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4157-1&skl=5.

5. Господарсько-процесуальний кодекс України : проект від 12 лютого 2004 р. № 4157-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=17153.
6. Господарсько-процесуальний кодекс України : проект 4 від 6 березня 2008 р. № 2178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2178&skl=7.
7. Гуменна І. Впровадження інституту свідка у господарський процес України / І. Гуменна // SLA law firm. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://semperlegal.com/ua/novosti/publikatsii/121-vprovadzhennya-institutu-svidkiv-u-gospodarskij-protses-ukrajini.html>.
8. Карпечкін П. Докази та доказування в господарському процесі / П. Карпечкін // Вісник прокуратури. – 2012. – № 1(127). – С. 104–118.
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (редакція станом на 2 березня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
10. Лисенко Г. Докази та засоби доказування у цивільному судочинстві: аспекти, актуальні питання, суперечки / Г. Лисенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://advokatlysenko.io.ua/s387721/dokazi_ta_zasobi_dokazuvannya_v_civilnomu_sudochinstvi_aspekti_aktualni_pitannya_superechki.
11. Марченко Р. До питання про правову природу доказів на практиці показань свідка / Р. Марченко // Підприємництво, господарство, право. – 2011. – № 7. – С. 22–25.
12. Нільсон Бу Г.Х. Докази в шведському арбітражі / Бу Г.Х. Нільсон, Н. Хольм // Інформаційний лист ТПС. – 2009. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.sccinstitute.se/filearchive/3/34229/Newsletter_2009\(1\).pdf](http://www.sccinstitute.se/filearchive/3/34229/Newsletter_2009(1).pdf).
13. Про арбітраж : Швецьке Королівства від 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://arbitrationlaw.narod.ru/laws/Swedish_Law_on_Arbitration_1999_in_Russian.pdf.
14. Процесуальний кодекс арбітражного суду Литовської Республіки від 31 грудня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2012/12/Kodeks_RU.pdf.
15. Степанова Т. Свідок як засіб доказування у господарському процесі України / Т. Степанова // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 1. – С. 168–172.

УДК 355.404.52:[620.9:351.863

ГЕНЕЗА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА»

GENESIS AND DEFINITION OF «ENERGY SECURITY»

Манжул І.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент спеціальної кафедри № 2 ННІ КРД
Національної академії Служби безпеки України*

У статті досліджуються наукові підходи до визначення поняття «енергетична безпека». Розглядаються її основні складники. З'ясовуються обставини, які призвели до необхідності забезпечення національної енергетичної безпеки державами світу.

Ключові слова: енергетична криза, промислово розвинуті країни, нафтове ембарго, енергетична безпека, екологічний та соціальний аспект.

В статье исследуются научные подходы к определению понятия «энергетическая безопасность». Рассматриваются ее основные составляющие. Выясняются обстоятельства, которые привели к необходимости обеспечения национальной энергетической безопасности государствами мира.

Ключевые слова: энергетический кризис, промышленно развитые страны, нефтяное эмбарго, энергетическая безопасность, экологический и социальный аспект.

It is investigated scientific approaches to the definition of «energy security». Considers its main components. The Author analyzes the circumstances which led to the need to ensure national energy security in the world.

Key words: energy crisis, industrial and developed countries, oil embargo, energy security, environmental and social aspects.

Актуальність теми. Енергетична безпека є ключовим напрямком забезпечення національної безпеки будь-якої держави, створюючи ефективні умови функціонування всіх галузей економіки та здійснюючи захист особи, суспільства, держави від дефіциту паливно-енергетичних ресурсів. В оновленій Енергетичній стратегії до 2030 р. серед стратегічних цілей України зазначено на підвищення енергетичної безпеки країни [1]. Аналогічні цілі та завдання містяться також у вітчизняних політичних документах – Концепції державної енергетичної політики

України на період до 2020 р., схваленої розпорядженням КМУ від 17.10.2007 р. № 880-р, Плані заходів щодо виконання зобов'язань у рамках договору про заснування енергетичного Співтовариства, затвердженому розпорядженням КМУ від 3.08.2011 р. № 733-р. й законах України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 р. № 575/97 – ВР; «Про енергозбереження» від 01.07.1994 р. № 74/94; «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV та ін. Важливість забезпечення стабільної надійної ефективної енергетичної безпеки держави зумовлює